

БАГАТОВИМІРНІСТЬ ГЕОПОЛІТИЧНОГО ПРОСТОРУ

Сучасна геополітична картина глобального світу надзвичайно різноманітна і характеризується постійною зміною контурів. Географічні кордони давно не є перешкодою для поширення політичного впливу, політичного простору сильних світових держав і гравців, а розвиток науково-технічного прогресу безпосередньо впливає на розуміння соціально-політичних процесів у міжнародному, світовому та глобальному просторах. Якщо класики геополітики використовували нульвимірний, одновимірний, двовимірний простори для формування та трактування геополітичних процесів, то сучасний етап розвитку використовує тривимірний, а гіпотетично – і чотири-вимірний простори. Це стосується, насамперед, освоєння людиною космосу, появи інформаційного, віртуального, мережевого, літосферного, вдосконалення гідросферного та інших видів простору.

Україна, як млода держава з незначним досвідом самостійних міжнародних інтеракцій немає можливостей самостійно формувати і залучати в свою політику нові види та виміри геопростору. Необхідність збереження національного суверенітету штовхає український уряд приєднати державу до великого геополітичного простору ЄС та вийти із зони впливу євразійського. Така важлива трансформація для нашої країни відбувається з великими потугами, людськими жертвами, соціальною і політичною нестабільністю. Разом із тим, зміна українського геополітичного вектору, вірогідно, не покращить наше міжнародне становище, ми і надалі будемо залишатися геополітичним суб'єктом на політичній карті Європи. Зміна статусу України буде залежати від того яким чином і як швидко будуть покращуватися фактори могутності, і насамперед – науково-технічні.

Ключові слова: простір, геополітичний простір, виміри геопростору, нульвимірний, одновимірний, двовимірний, тривимірний, чотири-вимірний простори, геополітика, космополітика.

Сучасна геополітична картина світу надзвичайно різноманітна і характеризується постійною зміною контурів. Її головна особливість у тому, що географічні кордони держав вже давно не є перешкодою для поширення політичного впливу, політичного простору сильних світових держав гравців. Для своєї мотивації та активізації вони, здебільшого, використовують національні інтереси, цінності (загальноприйняті, релігійні, національні, економічні), ідеологічні концепції та доктрини, моделі політичної поведінки тощо. Супердержави структурують геополітичний простір відносно своїх стратегій та амбіцій, застосовуючи науково-технічні інновації які дозволяють отримувати геополітичні пріоритети в глобальній світовій політиці.

Геополітичний простір – особливий порядок, що фіксує реальні взаємини різних держав-суб'єктів у контексті їхнього ставлення до світового співтовариства [1, с.29]. Його дослідженням займається ціла низка українських та зарубіжних учених. Так, сферою зацікавленості професора В. Дергачева є геополітика, геоekonomіка,

геофілософія, як у світовому масштабі, так і в масштабі України [2]. М.А. Шульга, аналізуючи російський дискурс геополітики, значну увагу приділяє осмисленню категорій «простір», «політичний простір», «геополітичний простір» і зазначає, що поняття простору, території та контролю над ними вважаються головними в геополітиці, але тільки на сучасному етапі її розвитку науковці припинили ототожнювати поняття простір і територія [3, с.14]. Український вчений Р. Матвієнко вивчає механізм формування простору [4], роблячи акцент на його гео економічній складовій. О. Лозовицький зазначає, що конкретний геополітичний простір формують/скріплюють, або «підривають» геополітичні інтереси [5].

Серед російських дослідників тему простору, в тому числі, геополітичного, досліджує Н. Комлева, аналізуючи його сутність, структуру та типологію [6]. В своїх наукових пошуках З. Жаде вивчає геополітичний устрій світу. Особливої уваги він надає структуруванню географічного простору, державної влади, геополітичного світогляду тощо [7]. Гіпотезу про екзогенний імператив який впливає на характер соціальних, економічних і геополітичних процесів у світовій системі сформував С. Тепляков [8] який вважає, що екзогенний фактор сонячної активності є основним критерієм змін соціальної реальності, в тому числі геополітичної експансії та трансформації світового порядку. Нові сходження у розумінні геополітичного простору пропонує російський вчений Є. Жук. Науковець вперше запропонував для використання термін «космополітика» [9] – новий напрям діяльності держави, міжнародних акторів, політичних лідерів у космічній сфері; використання космічної діяльності та її результатів для досягнення певних цілей: політичних, воєнних, економічних, соціальних, інформаційних тощо. Є. Жук зазначає, що зміст космополітики стає зрозумілим через її цілі та завдання які вона покликана вирішити безпосередньо в космічному просторі. Саме в космосі, через космос і з космосу будуть формуватися мотиви та механізми прийняття політичних рішень [10, с.132].

Отже, геополітичний простір як категорія геополітики наповнена різним змістом. Здебільшого науковці роблять акцент на структурі геополітичного простору яка формується з різних елементів/учасників світового політичного процесу: держав, ТНК, міжнародних організацій тощо.

Мета роботи полягає в дослідженні вимірів геополітичного простору, які змінюються разом із еволюцією людства, знаряддями та ресурсами освоєння простору.

Для досягнення цілей життєдіяльності людина завжди намагається оцінити кожний феномен за допомогою певних якісних та кількісних характеристик. Саме простір і є одним із таких феноменів. Ми звикли до свого існування у просторі, підсвідомо вважаючи його певною фундаментальною основою всього, що відбувається, певним базисом. Простір об'єднує усі предмети та прояви фізичного буття загальними принципами. Вчені вважа-

ють, що не елементи людського буття існують у просторі, а простір формується їх взаємодією. Отже, тлумачення простору як самоіснуючого феномену досить обмежене.

Простір – одна із об'єктивних форм існування матерії, яка характеризується протяжністю та обсягом [11, с.735]. За теорією відносності Всесвіт має три просторових виміри і один часовий, що пов'язані між собою та формують цілісність картини буття.

Людство еволюціонуючи використовувало різні виміри простору: **нульвимірний** – точку яка не має ні висоти, ні довжини, ні ширини; **одновимірний** – геометричну модель матеріального світу, де місцерозташування точки можна охарактеризувати всього одним числом, а сутність її можна зрозуміти через величину довжини (відрізок, лінія, що знаходяться в одній площині); **двовимірний** простір вже апелює до довжини і висоти, тобто об'єкт знаходиться в певній площині; **тривимірний** простір – геометрична модель, яка використовує три показники: висоту, довжину і широту. Саме ця модель простору є сферою існування сучасного людства. Уявити собі чотиривимірний простір досить складно. Мабуть логічно, що такий простір використовує чотири величини, де три з них запозичуються із попереднього виміру, а четверта – часова координата: відрізок від точки початку до меморіальної фази об'єкту. Низка вчених переконана, що не тільки час може слугувати четвертою величиною, а приміром – енергія тощо, наступні ж порядкові виміри простору – лише справа часу, фізики та математики. Отже, простір – це модель світу на певному етапі його наукового розвитку та розуміння.

Еволюція наукового знання призвела до осмислення та переосмислення розуміння простору, в тому числі і геополітичного, його вимірів.

Так, **одновимірна** геополітика використовує поняття території. Воно найважливіше в класичній геополітиці та означає певну величину – відрізок на географічній/політичній карті світу. В цьому просторі діють геополітичні гравці/держави (імперії) головним завданням яких є розширення своїх територій або політичного впливу за рахунок сусідів, тобто збільшення довжини відрізка. Саме так розуміли геополітику Р. Челен, Ф. Ратцель та інші її батьки-засновники.

Приміром, Ф. Ратцель сформував сім законів просторової експансії: простір держави збільшується разом із простором культури; зростання держави супроводжується активністю в різних сферах діяльності людини (торгівлі, виробництві), концентрацією ідей та поглядів тощо; просторове збільшення держави відбувається за рахунок поглинання слабких сусідів; кордони є показниками слабкості чи сили держави; в процесі збільшення своїх територій держава намагається скористатися всіма географічними перевагами природного характеру (землями багатими на сировину, ріками); імпульс територіального збільшення держави надходить до неї ззовні, від більш розвинутих держав/держави;

тенденція поглинання слабких держав розвивається в геометричній прогресії, що призводить до ще більш значного розширення території агресора [12, с.203].

Р. Челен розділяв точку зору Ф. Ратцеля, що держава і земля/простір – єдине ціле. В своїй роботі «Держава як форма життя» вчений аналізує фактори державної сили/могутності, виділяючи п'ять основних: географічний простір, демографію, господарство, суспільство та управління [13]. Сильна держава володіє та розвиває всі вказані фактори. Ототожнюючи державу із живим організмом, Р. Челен робить висновок, що вона у боротьбі за своє існування збільшує свій простір за рахунок інших держав. Сильна держава – автаркічна, самодостатня, вона може досить швидко політику «відкритих земель» замінити політикою «самозабезпечення».

Для класиків геополітики характерне, в основному, одновимірне бачення та тлумачення держави, геополітики. Завоювання нових територій приносило додаткові ресурси: економічні, демографічні, науково-технічні, стратегічні тощо. Існувала пряма пропорційна залежність – більше підвладних територій, більше компонентів могутності держави.

Отже, для одновимірної геополітики характерний географічний детермінізм, де відносини між державами зводяться до наступних тверджень:

- 1) держава – це просторовий організм/феномен;
- 2) основна функція держави – контроль над простором;
- 3) геостратегія держави полягає у встановленні свого силового контролю (воєнного і політичного) над простором.

Одновимірну геополітику іноді називають архаїчною, «евклідовою геометрією», тобто – елементарною, заснованою на аксіомах/загальноприйнятих твердженнях і положеннях. Серед них всім нам відомі: друг мого ворога – ворог, ворог мого ворога – друг; для нападу вибирай слабого сусіда за рахунок якого можна посилити свою могутність; не веди війни одразу на два фронти тощо.

Якщо одновимірна геополітика знала, здебільшого, розміри сухопутних територій та використовувала «внутрішні моря» (Чорне, Середземне тощо), то **двовимірна** – виходить за рамки континентів і починає освоювати океанічні простори. Потреба подальшого завоювання політичного/геополітичного простору призводить до життя низку концепцій: «вихід до моря», «контроль над морськими шляхами сполучення» тощо. Завоювання морського простору і просування океанічними шляхами сильними геополітичними гравцями стало можливим завдяки розвитку науково-технічного прогресу. Адептами двовимірної геополітики стали Х. Макіндер, К. Хаусхофер, К. Шмітт, Н. Спайкмен, А. Мехен тощо.

Приміром, А.Т. Мехен писав, що море із соціальної та політичної точки зору – важливий шлях у різних напрямках. Головними факторами могутності держави є: географічне місцерозташування, фізична конфігурація, розміри території, численність народонаселення, характер народу та уряду [14, с.221, 223]. Морська ж циві-

лізація формується із розвитком торгівлі, особливо морської/океанічної. При наявності розвинутих воєнного та торговельного флотів і низки воєнно-морських баз поза межами держави вона завжди буде мати перевагу над сухопутними цивілізаціями. Отже, торгівля виступає інструментом територіальної експансії, який здатний ефективно боротися за розширення простору держави в світовому масштабі. Ця теорія була реалізована США, які поширили свій політичний вплив на обидва континенту Америки, нейтралізувавши претензії Німеччини, Росії та Японії. В результаті, ставши океанічною державою, США перетворилися на одну із супердержав світу.

Карл Хаусхофер в роботі «Панідеї в геополітиці» звертав увагу, що майбутнє людства буде залежати від панування океанічними просторами. Вже володіння внутрішніми морями породжує імперські бажання та панідеї. Організація океанів США означає, що володіючи просторами Тихого та Атлантичного океанів, вони у майбутньому запанують у Світовому океані, писав учений [15, с.309].

К. Шмітт, описуючи номоси – закони структурування простору, зазначав, що перший номос існував до великих географічних відкриттів, коли кожна держава вважала свою територію центром всесвіту; другий номос пов'язаний із освоєнням океанів та поділом планети між європейцями; нарешті – третій номос був сформований після Першої світової війни, коли світ був поділений між континентальними та морськими державами [16]. Логічним завершенням структурування простору через номоси К. Шміттом є сформована ним теорія великого простору. За змістом вона є імперською ідеологією, яка об'єднує не тільки політику, а й економіку та науково-технічний розвиток. На переконання науковця, розвиток номосу Землі має призвести до створення Держави-континенту (глобальної держави), що є геополітичною та історичною необхідністю.

Двовимірна геополітика чітко усвідомлює, що для успішного володіння простором потрібно використовувати сухопутні ресурси разом із мобільністю армії. Іншими словами, перевага мобільності створює перевагу сили: далі, швидше, сильніше. Головні атрибути двовимірного простору – час і швидкість які призводять до життя не тактичну, а стратегічну могутність.

Яскравим прикладом успішного освоєння двовимірного простору є Велика Британія, яка не володіючи достатніми сухопутними ресурсами, створила свою континентальну імперію, отримавши статус «володарки морів та океанів».

З іншої сторони, сухопутна держава також може створити можливості для мобільності через низку залізниць та інших шляхів сполучень. Про це писав ще К. Хаусхофер [17, с.293, 295], зазначаючи, що розвитку панідеї та геополітичної доцільності будуть сприяти швидкому формуванню комунікації, в тому числі, низки залізних доріг.

Отже, двовимірна політика зосереджує свою увагу на освоєнні континентальних масивів за допомогою залізниць та шляхів комунікацій, виходячи за кордони сухопутних земель через морські та океанічні сполучення.

Тривимірна геополітика/астрополітика – розпочала своє існування разом із освоєнням повітряного простору, розвитком авіації – на початку ХХ ст.

Одним із перших, хто зрозумів важливість використання повітряного простору у воєнних цілях був італійський генерал Дж. Дуе. Після випробування літака, як нового виду транспорту та комунікації, він високо оцінив його воєнно-технічні та стратегічні можливості. Саме на переконання Дж. Дуе, після освоєння людиною двох просторів: суходолу та моря, літак допоможе у приборканні третього простору – повітря [18, с.131]. Таким чином розпочалася ера аерократії («влади за допомогою повітря»), освоєння і використання повітряного простору для геополітичної експансії.

Симбіоз моря та повітря у воєнному мистецтві пропагував російсько-американський льотчик та авіаконструктор А. Прокофьев-Северський. Він зрозумів, що удосконалення гідролітаків відкриє нові можливості для наступальної воєнної стратегії [19].

Освоєння повітряного простору призвело до ускладнення геополітичної структури світу. Ведення війни із застосуванням повітряних озброєнь характеризується найбільшими руйнаціями та людськими жертвами [20, с.34-35].

Новий щабель розвитку аерократія отримала із освоєнням космосу та формуванням ефірократії. Ракети типу «Томагавк», логіка стратегічної оборонної ініціативи, нові космічні озброєння, проекти колонізації Місяця та Марса передбачають удосконалення озброєнь та космічної техніки. Але разом із тим, все це космічне оснащення із кожною інновацією стає все більш «незалежним» від людини, оперуючи елементами «розумності».

Забезпеченням наукового розуміння та практичного використання космічного простору для досягнення політичних цілей вагомими міжнародними гравцями призвана космополітика – новий напрям політичної науки. Вона має на меті вивчати та розвивати космічну політику, сферу людської діяльності в космосі; це – методологія і логіка політичних досліджень, сукупність способів і методів пізнання політичних явищ в космічній сфері [21, с.133].

Якщо двовимірна геополітика це боротьба за світове панування, тривимірна – переділ світу сильними геополітичними гравцями та встановлення глобального панування. Для участі у суперзмаганнях за глобальне панування, держави які обрали цей шлях мають володіти значними перевагами. Так Зб. Бжезінський зазначав, що США займають верховну позицію у чотирьох вирішальних сферах глобальної влади: військовій, економічній, технологічній і культурній [22, с.24].

Для супердержави глобального рівня важливо не тільки зазначені переваги, а навіть – її гіпотетичні можливості. Іншими словами потрібно переконати інших географів не ставати на шлях конфронтації з суперпотугою. Саме на цьому поприщі використовують засоби інформаційних і пропагандистських воєн які є складовими гібридної експансії. Глобальність означає, що в тривимірній геополітиці міжнародні гравці можуть бути порівня-

ні з атомом, де поле кожного з них впливає не тільки на сусідів, але й на усіх учасників міжнародних інтеракцій.

Тривимірна геополітика – це глобальна геополітика, політика створення великих просторів, геоцивілізації. Основою формування великих просторів є не тільки економічні і політичні об'єднання держав у регіональні блоки, але й цивілізаційне об'єднання етнічних та конфесійних груп у масштабах сучасних геоцивілізацій як основних акторів світової політики. Прикладом таких нових одиниць геополітики є Великий Китай, Близький Схід, ЄС тощо.

Геополітичні гравці/великі цивілізаційні простори мають усі можливості для створення та використання нових видів озброєнь: геосферного – атмосферного, кліматичного – ураганів, циклонів, посухи; гідросферного – спрямованих цунамі, підводних газогідратних вивержень; геліосферного – лазерної та плазменної зброї.

Російський військовий та воєнний теоретик Е. Месснер вважав, що традиційні методи ведення війни, а отже збільшення простору, вже вичерпано. «Колись війни відбувались у двовимірному просторі – на поверхні моря й суходолу. Потім з'явився третій вимір – війна в повітрі. Тепер найважливішим став четвертий вимір – психіка сторін, що воюють». Він вважав, що американці програли війну у В'єтнамі саме в головах, а не на полі бою [23].

Багатовимірність геополітичного простору сьогодні є реальністю світової і міжнародної політики. Кожен міжнародний гравець, виходячи із критеріїв своєї могутності, використовує та вдосконалює доступні йому виміри простору, що диверсифікує його можливості щодо досягнення поставлених цілей. Науково-технічний прогрес безпосередньо впливає на появу нових вимірів і видів простору. Для структурування геополітичної площини супердержави використовують космічний, літосферний, гідросферний, віртуальний, мережевий, інформаційний простори.

Україна, як молода держава з незначним досвідом самостійних міжнародних інтеракцій немає можливостей самостійно формувати і залучати в свою політику нові види та виміри геопростору. Необхідність збереження національного суверенітету штовхає український уряд приєднати державу до великого геополітичного простору ЄС та вийти із зони впливу євразійського. Така важлива трансформація для нашої країни відбувається з великими потугами, людськими жертвами, соціальною і політичною нестабільністю. Разом із тим, зміна українського геополітичного вектору, вірогідно, не покращить наше міжнародне становище, ми і надалі будемо залишатися геополітичним суб'єктом на політичній карті Європи. Зміна статусу України буде залежати від того яким чином і як швидко будуть покращуватися фактори могутності, і насамперед – науково-технічні.

Список використаних джерел і літератури:

1. Україна та Росія у системі міжнародних відносин: стратегічна перспектива / М.П. Білоблочкий, О.С. Бодрук та ін. ; РНБО України, Національний ін-т проблем міжнародної безпеки. – К. : НІПМБ, 2001. – 623 с.

2. Дергачев В. Геополитика. Геофилософия. Геоэкономика : избранные труды : в 27 т. – Издательский проект проф. В. Дергачева, 2009 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dergachev.ru/>
3. Шульга М.А. Російський дискурс геополітики / Марина Шульга. – К. : Вид. ПАРАПАН, 2006. – 524 с.
4. Матвієнко Р.О. Механізм формування категорії «простір» / Р.О. Матвієнко [Электронний ресурс]. – Режим доступа: file:///C:/Users/PC/Downloads/ape_2013_6_3.pdf
5. Лозовицький О. Геополітичний імператив сучасного державотворчого процесу [Электронний ресурс] / Олександр Лозовицький. – Режим доступа: <http://soskin.info/ea/2007/5-6/200706.html>
6. Комлева Н.А. Несколько замечаний относительно природы и типологии геополитического пространств / Наталия Комлева // Пространство и время. – 2014. – № 1 (15). – С.90-101.
7. Жаде З.А. Геополитическая конструкция современного мироустройства [Электронний ресурс] / З.А. Жаде. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/geopoliticheskaya-konstruktsiya-sovremen-nogo-miroustroystva>
8. Тепляков С.М. Об экзогенном императиве пространственно-временной динамики трансформации мирового порядка / С.М. Тепляков // Пространство и время. – 2015. – № 1-2. – С.358-365.
9. Жук Е.И. Пилотируемая космонавтика: международная и национальная безопасность : монография / Е.И. Жук. – М. : Звездный городок, 2008. – 446 с.
10. Жук Е.И. Космополитика – новое научное направление политической науки XXI века / Е.И. Жук // Евразийский союз ученых. – 2014. – № 5. – Ч.6. – С.130-138.
11. Сучасний тлумачний словник української мови / за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В.В. Дубічинського. – Х. : ВД «Школа», 2009. – 1008 с.
12. Ратцель Ф. Народоведение / Фридрих Ратцель // Геополитика: Антология. – М. : Академический Проект; Культура, 2006. – 1004 с.
13. Исаев Б.А. Геополитика : хрестоматия [Электронний ресурс]. – СПб. : Питер, 2007. – 1156 с. – Режим доступа: http://uchebnik-online.com/soderzhanie/textbook_166.html
14. Мэхэн А.Т. Влияние морской силы на историю. 1660-1783 / А.Т. Мэхэн // Геополитика : Антология. – М. : Академический Проект; Культура, 2006. – 1004 с.
15. Хаусхофер К. Панидеи в геополитике / Карл Хаусхофер // Геополитика : Антология. – М. : Академический Проект; Культура, 2006. – 1004 с.
16. Классические геополитические авторы и их идеи [Электронний ресурс]. – Режим доступа: konservatizm.org/seminars/sotsiologiya-geopoliticheskikhprotsessov/181209044358.xhtml
17. Хаусхофер К. Панидеи в геополитике / Карл Хаусхофер // Геополитика : Антология. – М. : Академический Проект; Культура, 2006. – 1004 с.
18. Исаев Б.А. Геополитика / Б.А. Исаев. – СПб. : Питер, 2006. – 384 с.
19. Куксин И. Российский ас в Америке / Илья Куксин // Нева, 2004. – № 9. – С.35-47.
20. Степаненко А. Основні закони геополітики в умовах глобалізацій світового простору / Анатолій Степаненко // Часопис соціально-економічної географії, 2015. – Вип. 18 (1). – С.33-40.
21. Жук Е.И. Космополитика – новое научное направление политической науки XXI века / Е.И. Жук // Евразийский союз ученых, 2014. – № 5. – Ч. 6. – С.130-138.
22. Бжезінський З. Велика шахівниця / Збігнев Бжезінський. – Львів-Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2000. – 236 с.

23. Месснер Е. З історії поняття гібридна війна [Електронний ресурс] / Едуард Месснер. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/trends/1411978127/z_istorii_ponyattya_gibridnoi_viyni_v_ssha_i_rosii/

Т. В. Ігнатєва

Многомерность геополитического пространства

Современная геополитическая картина глобального мира чрезвычайно разнообразна и характеризуется постоянным изменением контуров. Географические границы давно не являются препятствием для распространения политического влияния, политического пространства сильных мировых держав и игроков, а развитие научно-технического прогресса непосредственно влияет на понимание социально-политических процессов в международном, мировом и глобальном пространствах. Если классики геополитики использовали нульвимирный, одномерный, двумерный пространства для формирования и трактовки геополитических процессов, то современный этап развития использует трехмерный, а гипотетически – и четырехмерное пространства. Это касается, прежде всего, освоение человеком космоса, появления информационного, виртуального, сетевого, литосферные, совершенствования гидросферные и других видов пространства.

Украина, как молодое государство с незначительным опытом самостоятельных международных интеракций нет возможностей самостоятельно формировать и привлекать в свою политику новые виды и измерения геопространства. Необходимость сохранения национального суверенитета толкает украинское правительство присоединить государство к большому геополитического пространства ЕС и выйти из зоны влияния евразийского. Такая важная трансформация для нашей страны происходит с большим трудом, человеческими жертвами, социальной и политической нестабильностью. Вместе с тем, изменение украинской геополитического вектора, вероятно, не улучшит наше международное положение, мы и в дальнейшем будем оставаться геополитическим субъектом на политической карте Европы. Изменение статуса Украины будет зависеть от того, каким образом и как быстро будут улучшаться факторы могущества, и прежде всего – научно-технические.

Ключевые слова: пространство, геополитическое пространство, измерения геопространства нульвимирный, одномерный, двумерный, трехмерный, четырехмерное пространство, геополитика, космополитика.

T. Ignatyeva

The multidimensionaliti of geopolitical area

Current geopolitical picture of the global world is extremely diverse and characterized by constant change paths. Geographic boundaries have not been an obstacle to the spread of political influence and political space of strong world powers and players, and the development of science and technology directly affects the understanding of the socio-political processes in the international, global and global spaces. If classical geopolitics used nulvymirnyy, one-dimensional, two-dimensional space for the development and interpretation of geopolitical processes, the current stage of development using three-dimensional, and hypothetically – and four-dimensional space. This applies, above all, human exploration of space, appearance information, virtual, network, lithosphere, improving hydrospheric and other space.

Ukraine, as a young country with little experience in international interactions no independent capacity to form and engage in their policies and new types of measurements geospace. The need to preserve national sovereignty pushes Ukrainian government attach great state to EU geopolitical space and out of affected Eurasian. This important transformation in our country is of great power, loss of life, social and political instability. However, changes in Ukrainian geopolitical vector will probably not improve our international position, we will continue to remain a geopolitical entity on the political map of Europe. Changing the status of Ukraine will depend on how and how quickly will improve power factors, especially – science and technology.

Key words: space, geopolitical space, dimension geospace, zero measurement, one-dimensional, two-dimensional, three-dimensional, four-dimensional space, geopolitics, kosmopolityka.

Отримано: 29.09.2016

УДК 94(477)

А. А. Криськов

УКРАЇНСЬКІ ВИЩІ ТЕХНІЧНІ УЧБОВІ ЗАКЛАДИ У ЧЕХО-СЛОВАЧЧИНІ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ

В статті розглянуто історію створення та функціонування у Чехо-Словацькій республіці українських вищих технічних учбових закладів – Української господарської академії та Українського технічно-господарського інституту заочного навчання. Основними напрямками роботи цих закладів були підготовка інженерів та наукові дослідження. Організаційно вони склалися з трьох факультетів – економічного, агрономічного та інженерного. Навчання було розраховано на вісім семестрів. За період діяльності Української господарської академії в її стінах було підготовлено 557 інженерів, її викладачами було опубліковано 698 назв монографій, наукових статей та підручників, з яких понад 1/4 – іноземними мовами. Український технічно-господарський інститут готував фахівців з використанням лише заочної форми навчання, його студенти проживали у 19 країнах світу.

Ключові слова: Українська господарська академія, Український технічно-господарський інститут заочного навчання, Чехо-Словацьчина, викладачі, студенти.

У серпні 1919 р. у Чехо-Словацькій Республіці з'явилися політичні емігранти з українських земель – військовослужбовці Української Галицької армії та представники урядових структур ЗУНР, яких було розміщено у таборах для інтернованих та у «робітничих сотнях» по всій території держави. Оскільки вік переважної більшості емігрантів не перевищував 30 років і гострим було питання здобуття освіти, а в еміграції опинилося багато колишніх викладачів українських університетів, то за погодженням з урядовими колами ЧСР розпочалося створення українських навчальних закладів.

Об'єктом дослідження є українська еміграція як історичне і соціально-політичне явище, а предметом – освітня діяльність в